

НАРЪЧНИК ЗА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ПРАВНА ПОМОЩ ОТ СЪДИЛИЩАТА

Настоящият наръчник се издава от Националното бюро за правна помощ (НБПП) на основание чл. 8, т. 1 и т. 6 от Закона за правната помощ (ЗПП) и има за цел да уеднакви, подобри и улесни работата на съдилищата при предоставяне на правна помощ.

Наръчникът е предназначен за ползване от съдилищата и съдържа задължителни правила и указания по прилагането на ЗПП.

I. Видове правна помощ, която съдът предоставя при образувано и всякащо съдебно производство:

- за цялостно процесуално представителство по образувано и всякащо съдебно дело независимо от инстанцията, на която е делото;
- за отстраняване на нередовности в искова молба или жалба, когато не е изготвена от адвокат;
- за приподписване на касационна жалба по чл. 284, ал. 2 и чл. 285 от ГПК, когато не е изготвена от адвокат;
- за изготвяне на писмени отговори, жалби, възражения и молби по дела.
- за получаване на документи и книжа по дела.

II. Кой има право на правна помощ?

Физически лица, които отговарят на условията, посочени в ЗПП, ГПК, НПК и АПК.

III. Видове дела, по които се предоставя правна помощ:

- наказателни дела;
- граждански дела;
- административни дела.

IV. Забрана за предоставяне на правна помощ:

Не се предоставя правна помощ:

• когато лицето не отговаря на законоустановените условия за предоставяне на правна помощ.

- на юридически лица;
- по търговски и данъчни дела по ДОПК;
- когато предоставянето на правна помощ не е оправдано от гледна точка на ползата, която тя би донесла на лицето, кандидатстващо за правна помощ;
- когато претенцията е очевидно неоснователна, необоснована или недопустима.

Установяването на горните обстоятелства е задължение на съда.

V. Условия за предоставяне на правна помощ

1. Условия за предоставяне на задължителна правна помощ по силата на закон.

Когато по силата на закон задължително се предвижда адвокатска защита, резервен защитник или представителство, правната помощ се предоставя по чл. 23, ал. 1 от ЗПП в случаите на:

- чл. 94, ал. 1 от НПК;
- чл. 372 от НПК – съкратено съдебно следствие;
- чл. 381 и чл. 384 от НПК;
- чл. 101 от НПК;
- чл. 465, ал. 3 от НПК;
- при някои особени производства по част седма от НПК;
- чл. 29, чл. 39, ал. 3, чл. 47, ал. 6, чл. 48, ал. 2, чл. 430 от ГПК;
- чл. 136 от АПК.

2. Условия за предоставяне на правна помощ по молба на лице, което не разполага със средства да заплати адвокатско възнаграждение.

Съдът:

• установява наличието на трите императивни кумулативно дадени предпоставки: лицето не разполага със средства за заплащане на адвокатско възнаграждение, желае да има служебен адвокат и интересите на правосъдието изискват това;

• служебно установява имущественото състояние на лицето по наказателни дела и изисква от лицето да представи декларация за имущественото състояние по граждански и административни дела;

- изисква от лицето да представи и други доказателства от съответните компетентни органи, удостоверяващи обстоятелствата по чл. 23, ал. 3, т. 1, 3, 4, 5, 6 и 7 от ЗПП;
- извършва преценка за възможността лицето да заплати адвокатско възнаграждение въз основа на събраните доказателства по предходните две точки;
- извършва преценка на обстоятелствата по чл. 24 от ЗПП – наличие на правен интерес, основателност, обосновааност и допустимост на претенцията, във връзка с която се иска предоставянето на правна помощ.

VI. Актове, които съдът издава по ЗПП

В предвидените от закона случаи и при наличието на законоустановените условия и предпоставки съдът издава следните актове:

- разпореждане или определение за предоставяне (допускане) на правна помощ по чл. 25, ал. 3 от ЗПП;
- разпореждане или определение за назначаване на посочения от съответния адвокатски съвет адвокат, вписан в НРПП – чл. 26, ал. 2 от ЗПП;
- разпореждане или определение за освобождаване на служебния адвокат;
- разпореждане или определение за замяна на служебния адвокат с друг;
- разпореждане или определение за прекратяване на правната помощ;
- разпореждане или определение за лишаване на лицето от правна помощ.

Актът по чл. 25, ал. 3 от ЗПП (за предоставяне на правна помощ) и актът по чл. 26, ал. 2 от ЗПП (за назначаване на служебен адвокат) са два различни акта – част от производството по предоставяне на правна помощ, регламентирано в закона.

Тези два акта не следва да се обединяват в един документ.

Съдът издава два отделни акта – по чл. 25, ал. 3 от ЗПП и по чл. 26, ал. 2 от ЗПП.

Неиздаването на акт за допускане на правна помощ по чл. 25, ал. 3 от ЗПП или издаването на акт, който не отговаря по форма и съдържание на изискванията на ЗПП, е основание адвокатският съвет да откаже определянето на адвокат.

Неиздаването на някой от посочените актове е съществено нарушение на процедурата по предоставяне на правна помощ, регламентирана в ЗПП, и води до неблагоприятни последици за адвокатите. Тези актове са основания и за заплащане на адвокатското възнаграждение, което се дължи от бюджета на НБПП.

VII. Форма и съдържание на акта по чл. 25, ал. 3 от ЗПП

1. Актът по чл. 25, ал. 3 от ЗПП се издава в писмена форма и следва да бъде мотивиран.

2. Актът по чл. 25, ал. 3 от ЗПП следва да съдържа посочените в ЗПП реквизити:

- наименование на съдебния акт за допускане на правна помощ – разпореждане, определение;
- наименование на органа, който го издава – наименование на съда, който издава акта.
- фактически и правни основания за издаването на акта – в зависимост от вида на делото и характера на правната помощ.

Правните основания за издаването на акта могат да бъдат следните.

При задължителна правна помощ:

- за наказателни производства – чл. 23, ал. 1 от ЗПП и съответното правно основание по НПК – чл. 94 със съответната точка или чл. 372, чл. 381, чл. 384, чл. 465, ал. 3, чл. 101 и някои особени производства от част VII от НПК;
- за граждански производства – чл. 23, ал. 1 от ЗПП и съответното правно основание по ГПК – чл. 29, чл. 39, ал. 3, чл. 47, ал. 6, чл. 48, ал. 2, чл. 430 от ГПК;
- за административни производства – чл. 23, ал. 1 от ЗПП и съответното правно основание по АПК – чл. 136 от АПК.

При молба на лицето за предоставяне на правна помощ поради това, че не разполага с достатъчно средства да заплати адвокатско възнаграждение, желае да има служебен адвокат и интересите на правосъдието изискват това:

- по граждански и административни дела – чл. 23, ал. 2 във връзка с чл. 23, ал. 3 от ЗПП и чл. 95 от ГПК;
- по наказателни дела – чл. 23, ал. 2 във вр. с чл. 23, ал. 4 от ЗПП и чл. 94, т. 9 или чл. 100, ал. 2 от НПК.
- трите имена, адрес, телефон или e-mail на лицето, на което се предоставя правна помощ;
- видът на правната помощ – задължителна или по молба на лицето, обемът на правната помощ – за цялостно процесуално представителство или само за отстраняване на нередовности в исквата молба, или само за подготовка на въззивна или касационна жалба, само за приподписване на касационна жалба, само за подготовка на частна жалба, само за подготовка на възражение или писмен отговор или само за получаване на документи и книжа по дело.

- срок и орган, пред който може да се обжалва актът при отказ за предоставяне на правна помощ;

- дата на издаване, длъжност, подпис на лицето, издало акта, и печат.

Съдът изпраща акта по чл. 25, ал. 3 от ЗПП за допускане на правна помощ на съответния адвокатски съвет.

Актът за допускане на правна помощ по чл. 25, ал. 3 от ЗПП важи за всички фази на наказателното производство и за всички съдебни инстанции до приключването на производството с влязъл в сила съдебен акт, освен ако са отпаднали основанията за предоставяне на правна помощ, за което съдът следи служебно.

VIII. Форма и съдържание на акта по чл. 26, ал. 2 от ЗПП

Актът по чл. 26, ал. 2 от ЗПП за назначаване на определения адвокат:

- се издава в писмена форма – разпореждане или определение;
- е основание адвокатът да придобие процесуалното качество на служебен защитник, за да бъде призоваван и да му бъдат връчвани съдебни книжа и съобщения по делото;

- се издава въз основа на полученото уведомително писмо от съответния адвокатски съвет за поименно определяне на адвокат, вписан в Националния регистър за правна помощ (НРПП);

- важи за всички съдебни инстанции до окончателното приключване на производството с влязъл в сила съдебен акт или до преустановяване на участието на адвоката;

- легитимира адвоката пред всички съдебни служители, които, при поискване, са длъжни да му оказват съдействие за снабдяване с копия от съдебни книжа и други документи, удостоверяващи участието му по делото.

IX. Акт за замяна на служебния адвокат с друг по чл. 26, ал. 5 от ЗПП

Форма, ред и условия за издаване на акта по чл. 26, ал. 5 от ЗПП за замяна на служебния адвокат с друг такъв:

- разпореждане или определение, в което се мотивира замяната;
- издава се по реда, по който се назначава служебният адвокат – при спазване на законоустановените изисквания за изпращане на искане за замяна от съда до съответния адвокатски съвет и получаване на уведомително писмо от последния;

Актът за освобождаване на първоначално назначения служебен адвокат е основание за прекратяване на задълженията му и за конституиране на новоназначения служебен адвокат.

Основания за постановяване на акт за замяна на адвоката:

- по искане на съда – при констатирано виновно поведение от страна на адвоката – нарушение на ЗПП, на Закона за адвокатурата.
- по молба на служебния защитник – поради разминаване в линията на защита, отписване на адвоката от адвокатската колегия, заличаване или отписване от НРПП, загубване на правоспособност, фактическа невъзможност за предоставяне на правна помощ по здравословни или други уважителни причини;
- по възражение от представляваното лице, чиято основателност се преценява от съда.

Съдът предоставя незабавно акта за замяна на адвоката с друг на заинтересованите страни по делото и на съответния адвокатски съвет.

Х. Акт за освобождаване на служебно назначения адвокат

Форма, ред и условия за постановяване на акт за освобождаване на служебно назначения адвокат:

- мотивирано разпореждане или определение;
- Основанията за освобождаване са:
- упълномощаване на адвокат от представляваното лице;
 - възражение от представляваното лице срещу назначения му адвокат, чиято основателност се преценява от съда;
 - молба от служебния адвокат за освобождаване поради невъзможност да осъществи контакт с лицето в сроковете, определени от съда, за отстраняване на недостатъци или нередовности в искова молба или жалба, или за внасяне на държавна такса или други разноски по делото от лицето.
 - молба от служебния адвокат за освобождаване поради разминаване в линията на защита;
 - отписване на адвоката от адвокатската колегия;
 - отписване на адвоката от НРПП;
 - загубване на правоспособност;
 - фактическа невъзможност за предоставяне на правна помощ по здравословни или други уважителни причини;
 - прекратяване на правната помощ;

- лишаване на лицето от правна помощ;
- замяна на служебния адвокат с друг по реда на чл. 26, ал. 5 от ЗПП.

Съдът незабавно предоставя акта за освобождаване на адвоката на заинтересованите страни по делото и на съответния адвокатски съвет.

XI. Акт за прекратяване на правната помощ по чл. 27, ал. 2 от ЗПП

Форма, ред, условия и основания за постановяване на акт за прекратяване на правната помощ:

- мотивирано разпореждане или определение;
- Основания за прекратяване на правната помощ – промяна в обстоятелствата,

на които се основава предоставянето на правна помощ, или смърт на лицето, на което е предоставена правна помощ.

Информация за промяна в обстоятелствата е длъжно да подаде лицето, на което е предоставена правна помощ. Промяната в обстоятелствата може да бъде установена и служебно от съда, както и от страна по делото.

Прекратяването на правната помощ се извършва:

- служебно от съда;
- по искане на страна по делото;
- по искане на служебния адвокат.

Съдът незабавно предоставя акта за прекратяване на правната помощ на заинтересованите страни по делото, на съответния адвокатски съвет и на НБПП.

XII. Акт за лишаване на лицето от правна помощ

Ред, условия и основания за постановяване на акт за лишаване от правна помощ:

- мотивирано разпореждане или определение;
- основания за лишаване от правна помощ – когато се установи, че условията за нейното предоставяне не са съществували изобщо или частично.

Съдът незабавно предоставя акта за лишаване от правна помощ на заинтересованите страни по делото, на съответния адвокатски съвет и на НБПП.

Съдът налага глоба на лицето, поискало правна помощ, за посочени неверни или непълни данни относно обстоятелствата по чл. 23, ал. 3 от ЗПП, както и в случаите, когато не уведоми своевременно за промяна в обстоятелствата.

XIII. Задължения на съда:

- информира страните по делото за правото им на правна помощ, за условията и документите, при наличието на които може да предостави такава;
- информира лицето, кандидатстващо за правна помощ, за евентуалните правни последици от ползването на правна помощ в случаите на уважена искова претенция, осъдително решение, оправдателна присъда, прекратяване на производството;
- изисква от лицето, на което ще предоставя правна помощ по наказателно дело, да попълни декларация по образец, публикуван на интернет страницата на НБПП;
- установява служебно имущественото състояние на лицето по конкретното наказателно дело или изисква от лицето, кандидатстващо за правна помощ по гражданско или административно дело, да представи доказателства от съответните компетентни органи и декларация за имуществено състояние по чл. 23, ал. 3 от ЗПП и взема решение за предоставяне на правна помощ;
- информира лицето, на което е предоставена правна помощ, за задълженията му във връзка с получаването на такава, а именно: да внесе определените му от съда държавни такси и други разноски по делото, да се свърже с назначения му служебен защитник за предоставяне на необходимите данни и документи по случая и за съгласуване на линията на защита, да осигури информация за контакт – телефон, e-mail, настоящ адрес;
- спазва процедурата за предоставяне на правна помощ, регламентирана в глава четвърта от ЗПП, като издава съответния съдебен акт;
- изпраща на адвокатските съвети предвидените в ЗПП актове и съдейства на служебните адвокати за снабдяване с копия от съответните съдебни актове за правна помощ – акт за допускане на правна помощ, акт за назначаване, замяна или освобождаване на служебния защитник, акт за прекратяване на правна помощ или лишаване от правна помощ;
- съдейства на служебните адвокати за снабдяване с преписи от съдебните протоколи, удостоверяващи участието им по делото, крайния съдебен акт, с който делото е приключило, както и всякакви други документи, удостоверяващи факти и обстоятелства, свързани с предоставената правна помощ;
- осигурява на служебните адвокати възможност за запознаване и проучване на съдебните книжа по делото;
- при поискване предоставя на НБПП устна или писмена информация, свързана с предоставената правна помощ;
- изпраща на НБПП акта за прекратяване на правната помощ или за лишаване на лицето от правна помощ в съответствие с чл. 27, ал. 2 от ЗПП.

- в производства за отмяна на влязло в сила решение при необходимост от правна помощ открива нова процедура за предоставяне на правна помощ по реда на ЗПП с постановяване на акт за допускане на правна помощ и искане до адвокатския съвет за определяне на адвокат, тъй като назначеният по делото служебен адвокат има задължение за предоставяне на правна помощ до влизане в сила на съдебния акт;
- не може да определя, намалява или увеличава размера на адвокатското възнаграждение на служебния защитник по реда на Наредбата за заплащане на правната помощ, приета с ПМС № 4 от 6.01.2006 година. Определянето, намаляването или увеличаването на размера на адвокатското възнаграждение на служебния адвокат е изключително правомощие на НБПП и се удостоверява с решение на председателя на бюрото, издадено по конкретно дело за конкретен адвокат въз основа на представен от него отчет.

***XIV. Задължения на съда и особености
при предоставяне на правна помощ на основание
чл. 29, чл. 39, ал. 3, чл. 47, ал. 6, чл. 48, ал. 2 и
чл. 430 от ГПК***

- спазва процедурата по допускането на правна помощ и назначаването на адвокат от НРПП, регламентирана в ЗПП;
- определя размера на възнаграждението за особен представител в съответствие с Наредба № 1 за минималните размери на адвокатските възнаграждения, за всяка съдебна инстанция;
 - задължава ищеца, съответно вискателя, да внесе определения депозит по сметка на съда;
 - прилага към искането до съответния адвокатски съвет за определяне на адвокат и документ за вношеното възнаграждение за особен представител.
 - назначава определения от съответния адвокатски съвет адвокат след внасяне на депозита.
- В случаите по чл. 83, ал. 2 от ГПК, когато страната, която е задължена да внесе депозит за особения представител на другата страна по делото, е освободена от такси и разноски, съдът се произнася в съответствие с чл. 83, ал. 3 от ГПК, като уточнява, че адвокатското възнаграждение на особения представител се заплаща от сумите, предвидени от бюджета на съда.
- В случаите на предоставена правна помощ на деца, на лица по чл. 144 от Семейния кодекс, на лица по дела, образувани по Закона за здравето, на лица, за

които се иска поставяне под запрещение, адвокатското възнаграждение на назначения особен или процесуален представител е първоначално за сметка на НБПП.

XV. Задължения на съда и особености при предоставяне на правна помощ по наказателни производства чрез резервен защитник

I. Предпоставки и ред за допускане и назначаване на резервен защитник на обвиняемия

1. Съдът издава мотивиран и обоснован акт за допускане на правна помощ чрез резервен защитник – разпореждане или определение, съдържащо всички реквизити, посочени в чл. 25, ал. 3 от ЗПП, като посочва фактическите и правните основания за това.

2. В акта по т. 1 следва да се обоснове наличието на задължителните условия относно необходимостта от резервен защитник:

- делото е за тежко престъпление по смисъла на чл. 93, т. 7 от НК;
- назначението е от „изключително значение“ за провеждането на наказателното производство в разумен срок, т.е. производството да е с голяма обществена значимост, отлагано е неколкократно по вина на подсъдимия или неговия адвокат, без да има уважителни причини за това, делото е в заключителна фаза и съществува реална опасност от неоправданото му забавяне.

XVI. Задължения на съда по присъждане на разностите за правна помощ

1. Съдът се произнася по присъждането на разностите, направени за правна помощ по реда на НПК и ГПК, въз основа на получено от НБПП заверено копие от решение на председателя на бюрото със син печат „Платено“, с което се определя размерът на адвокатското възнаграждение за оказана правна помощ, или въз основа на искане на служебния адвокат, направено в последното съдебно заседание по граждански и административни производства, като се съобрази с размерите на адвокатските възнаграждения, определени в Наредбата за заплащане на правната помощ, в зависимост от предмета на гражданското дело.

2. Въз основа на влезлия в сила съдебен акт съдът издава изпълнителен лист за присъдените в полза на НБПП разности и го изпраща на титуляря – НБПП.